

Nr 208.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående mark till kulspruteskjutbana för Västerbottens regemente m. m; given Stockholms slott den 9 april 1943.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 april 1943.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet samt, såvitt avser utvidgning av Göta trängkärs kasernområde, jämväl med chefen för kommunikationsdepartementet, anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, vissa frågor rörande markförvärv för lantförsvaret samt anför därvid följande.

Vid anmälan den 5 mars 1943 av propositionen nr 158 angående fältskjutningsterräng för Livgrenadjärregementet m. m. berörde jag grunderna för de relativt omfattande markförvärv för lantförsvarets räkning, som av arméförvaltningen föreslagits för budgetåret 1943/44, samt redogjorde i korthet för det numera inom försvarsdepartementet tillämpade systemet med upprättande av preliminära köpeavtal innan medelsäskandena föreläggas riksdagen. Därvid

hemställde jag att framdeles få upptaga sådana medelsäskanden, som för det dåvarande alltjämt vore föremål för utredning.

Sedan numera utredningen slutförts beträffande vissa ytterligare av här ifrågakarande ärenden, torde de sålunda kompletterade ärendena böra underställas riksdagens prövning. Ett fåtal återstående medelsäskanden, rörande vilka Kungl. Maj:t i avvaktan på vissa under utredning varande frågor ännu icke synes kunna taga slutlig ställning, torde — tillika med övriga eventuellt tillkommande markfrågor — vid en senare tidpunkt få föreläggas 1943 års riksdag.

1. Kulspruteskjutbana för Västerbottens regemente. I sin skrivelse den 11 september 1941 rörande lantförsvarets medelsbehov för budgetåret 1942/43 beräknade arméförvaltningen visst belopp för förvärv av mark för kulspruteskjutbana för Västerbottens regemente. I anslutning härtill överlämnade arméförvaltningens fortifikationsstyrelse med skrivelse den 12 december 1941 i ärendet verkställd utredning samt hemställde, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för ändamålet anvisa 50,000 kronor.

Av utredningen må här anföras följande.

I skrivelse till chefen för armén den 8 juli 1941 hade tjf. chefen för Västerbottens regemente anfört, att regementet disponerade en skolskjutningsbana med 24 tavelställ med ett maximiskjutavstånd av 600 meter samt en korthållsbana med möjlighet för 6 skjutlag att skjuta samtidigt. Skolskjutningsbanan hade — trots att den utnyttjades mellan kl. 4 och 21 — visat sig otillräcklig. Banan kunde icke lämpligen utökas, enär den västerut gränsade till Norrlands dragonregementes bana och österut till för ändamålet olämplig terräng. Med hänsyn härtill borde ytterligare en skjutbana — främst avsedd för skjutning med kulspruta — anläggas. Härför lämplig terräng — belägen öster om regementets övnings- och skjutfält och gränsande intill detta — funnes en kilometer nordöst om kasernen. Det område, som borde förvärfvas för ändamålet, uppginge sammanlagt till omkring 13.8 hektar åker och skogsmark. Skjutbanan borde förläggas till en i områdets sydöstra del belägen åker med skottriktning mot norr. Banan borde närmast utbyggas för 12 tavelställ. Regementets två tunga kompanier beräknades därefter kunna utföra all korthållsskjutning samt skolskjutning med eldhandvapen och kulspruta på den nya banan. Denna kunde därjämte två dagar i veckan disponeras av andra förband.

Chefen för armén hade i skrivelse till fortifikationsstyrelsen den 29 juli 1941 låtit meddela, att behovet av den föreslagna nya kulspruteskjutbanan syntes motiverat.

Vid av fortifikationsstyrelsens skjutbaneofficer på platsen verkställd undersökning hade konstaterats, att den för kulspruteskjutbanans anläggande föreslagna platsen, under förutsättning att betryggande kulfång m. m. uppfördes, vore för ändamålet lämplig, men att det för tillgodoseende av kravet på erforderligt säkerhetsområde vore ofrånkomligt att utöver det till inköp föreslagna området förvärva jämväl ett öster därom beläget markområde.

Fortifikationsstyrelsen funne en mindre justering av gränsen för sistnämnda område erforderlig. Det område, som enligt styrelsens mening borde förvärfvas för tillgodoseende av regementets behov av ökade möjligheter till skjututbildning, innehölle i areal cirka 28.53 hektar, därav cirka 6.39 hektar åker och cirka 20.94 hektar skogsmark.

Värdering av området hade företagits av jägmästaren E. Viggh i Umeå samt skiftesgodemännen H. Sandgren i Ersmark och A. Söderlind i Stödsjö. Enligt värderingen kunde området åsättas ett värde av tillhoppa 37,906 kronor. Då expropriation syntes bliva nödvändig hade styrelsen räknat med 20 procents tillägg till värderingssumman vartill komme kostnader för expropriationsförfarandet, avstyckning och lagfart m. m., varför medelsbehovet för förvärvet i sin helhet beräknades till i runt tal 50,000 kronor.

Framställningen har icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I sin skrivelse den 31 augusti 1942 angående lantförsvarets medelsbehov för budgetåret 1943/44 har arméförvaltningen ånyo anmält ifrågavarande anslagsbehov och därvid under hänvisning till tidigare förebragt utredning i ärendet ytterligare anført bland annat följande.

I skrivelse till chefen för armén den 13 juli 1942 hade chefen för Västerbottens regemente ånyo framhållit, att en kulspruteskjutbana vore för regementet oundgängligen nödvändig och att markförvärv härför måste ske, enär möjlighet att på regementets markområde anordna sådan bana icke förefunnnes.

Chefen för armén hade förklarat, att frågan om förvärv av mark för och anordnande av kulspruteskjutbana vid Västerbottens regemente borde beaktas.

Fortifikationsstyrelsens skjutbaneofficer hade i promemoria den 22 augusti 1942 rörande förevarande skjutbanefråga anført bland annat följande. Vid utredningar, som skjutbaneofficeren såväl föregående som innevarande år företagit på ort och ställe, hade konstaterats, att den för kulspruteskjutbanans anläggande föreslagna platsen vore den för ändamålet lämpligaste i kasern-etablissemmentets närhet, samt att eventuell placering av skjutbanan inom det nuvarande övningsfältets gänser skulle hindra såväl utbildning i fältmässig skjutning å fältet i fråga som all annan utbildning därstädes i sådan grad, att truppens stridsduglighet kunde äventyras. Även ur säkerhetssynpunkt skulle en dylik placering vara synnerligen olämplig.

För egen del har arméförvaltningen framhållit, att den i ärendet förefintliga utredningen syntes styrka behovet av en särskild kulspruteskjutbana vid Västerbottens regemente. Vidare funne ämbetsverket genom utredningen ådagalagt, att skjutbanan icke lämpligen kunde förläggas till regementets nuvarande övningsområde, då en sådan åtgärd skulle i hög grad försvåra andra övningsars bedrivande under den tid, då skjutningar förekomme å banan. Plats för kulspruteskjutbanans anordnande borde sålunda, enligt ämbetsverkets mening, sökas utanför det nuvarande övningsfältet. Av mark, som då kunde ifrågakomma, hade det av fortifikationsstyrelsen i förenämnda skrivelse den 12 december 1941 föreslagna området visat sig vara mest lämpat.

Vidkommande kostnaderna för markförvärvets genomförande vore ämbetsverket av den uppfattningen, att desamma nu borde beräknas till 55,000 kronor i stället för tidigare åskade 50,000 kronor med hänsyn till den stegring, som förekommit i fråga om priserna å framför allt skogsmark. Ämbetsverket, som i annan ordning gjort framställning om medel för skjutbanans anläggande, hemställde sålunda, att ett belopp av 55,000 kronor måtte anvisas för ifrågavarande markförvärv.

På föranstaltande av försvarsdepartementet har ytterligare utredning i ärendet företagits. Därvid har bland annat dryftats ett förslag att förlägga skjut-

banan på den s. k. Långåsen, till större delen belägen inom regementets övnings- och skjutfält. Då emellertid en skjutbaneanläggning därstädes — förutom att den möjligen komme att inkräkta på det för fältskjutningar avsedda området — på grund av terrängens beskaffenhet torde komma att draga avsevärda anläggningskostnader, har detta förslag ansetts böra lämnas åsido. Beträffande åter möjligheten att inskränka det av fortifikationsstyrelsen till inköp föreslagna områdets areal visar utredningen, att området visserligen är något större än vad som oundgängligen kräves för ändamålet men att de delar därav, som kronan eventuellt skulle kunna avstå ifrån, i varje fall icke synas kunna bestå såsom särskilda bruksenheter. En förminskning av området synes sålunda knappast vara motiverad.

Till fullgörande av fortifikationsstyrelsen den 19 februari 1943 lämnat uppdrag att med vederbörande markägare förhandla om och, därest för kronan antagbar överenskommelse kunde träffas, med förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande träffa avtal rörande förvärv av ifrågavarande områden har styrelsen med skrivelse den 6 mars 1943 inkommit med köpehandlingar beträffande sex fastigheter eller fastighetsdelar i Umeå stad, som ingå i det av styrelsen till inköp föreslagna området. Genom dessa köpeavtal, som slutits under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande före den 1 september 1943, ha till kronan försålts stadsägorna 709, 1436, 1437, 1438, ett område om cirka 16.27 hektar, bestående av stadsägoområdena 1429 och 1435 samt 0.85 hektar av stadsägoområdet 1430, sistnämnda två områden ingående i stadsägan nr 1344 + 1387 + 1388 + 1393 + 1429 + 1430 + 1431 + 1432 + 1433 + 1434 + 1435, samt ett område om cirka 1.96 hektar av stadsägoområdet 1462, ingående i stadsägan 1272 + 1397 + 1398 + 1399 + 1400 + 1462 + 1467, för köpeskillingar om tillhoppa 45,000 kronor. Vid den år 1941 verkställda värderingen av dessa fastigheter och fastighetsdelar hade desamma åsatts ett sammanlagt värde av 37,906 kronor. De å de särskilda fastigheterna eller fastighetsdelarna belöpande värderings- respektive köpeskillingsbeloppens fördelning framgår av nedanstående sammanställning.

Fastighet	Värdering år 1941	Köpeskilling
nr 709 och 1438	5,824	8,000
1437	17,386	20,000
1436	3,715	5,500
1429, 1435 och av 1430	8,365	9,500
av 1462	2,616	2,000
Summa kronor 37,906		45,000

Fortifikationsstyrelsen har i skrivelsen anført, bland annat, att de för stadsägorna nr 709 och 1438 samt stadsägan nr 1436 överenskomna köpeskillingarna, 8,000 kronor respektive 5,500 kronor, kunde synas väl höga i jämförelse med de områdena år 1941 åsatta värdena, 5,824 kronor respektive 3,715 kronor. Emellertid utgjordes nämnda områden till övervägande delar av åkerjord, och styrelsen ansåge, att det värde av 1,900 kronor per hektar, som värderingsmännen år 1941 åsatt åkerjorden, måste anses väl lågt med hänsyn till jordens

belägenhet i omedelbar närhet av staden. Beträffande det stadsägorna nr 709 och 1438 år 1941 åsatta värdet borde därjämte framhållas, att detsamma icke inbegrepe värdet av två å området uppförda hölador. Med hänsyn härtill och till det förhållandet att en icke obetydlig värdestegring skett sedan tiden för värderingen, ansåge styrelsen, att ett eventuellt expropriationsförfarande beträffande nämnda stadsägor, nr 709, 1438 och 1436, icke komme att leda till mindre kostnader för kronan än godkännande av ifrågavarande preliminära avtal om frivillig överlåtelse av områdena, varför de av säljarna enligt avtalen fordrade köpeskillingarna syntes vara för kronan antagbara. — De för övriga markområden preliminärt överenskomna köpeskillingarna funne styrelsen vara för kronan fördelaktiga.

Utöver sammanlagda köpeskillingsbeloppet 45,000 kronor syntes ett belopp av 1,500 kronor böra beräknas för avstycknings- och lagfartskostnader, varför sammanlagda kostnaden för ifrågavarande markförvärv syntes komma att belöpa sig till 46,500 kronor i stället för det i arméförvaltningens ovannämnda framställning beräknade beloppet 55,000 kronor.

Den i ärendet förebragta utredningen styrker till fullo behovet av en kulspruteskjutbana vid Västerbottens regemente. Med tanke på den nyligen genomförda utökningen av regementets övnings- och skjutfält har det syntts påkallat att noggrant undersöka möjligheterna att förlägga kulspruteskjutbanan inom övningsfältets område. Någon lämplig plats har emellertid icke kunnat utfinnas därstädes, och då det av arméförvaltningens fortifikationsstyrelse föreslagna området synes synnerligen väl lämpat för ändamålet finner jag mig kunna tillstyrka förvärv av detsamma. De i de preliminära köpeavtalen bestämda köpeskillingarna, tillhoppa 45,000 kronor, torde få anses godtagbara. Med biträdande av fortifikationsstyrelsens kalkyler i fråga om lagfarts- och avstyckningskostnader beräknar jag således kostnaderna i ärendet i sin helhet till 46,500 kronor.

*Departements-
chefen.*

2. Utvidgning av Norrlands artilleriregementes kasernområde. Sedan arméförvaltningen i sin medelsframställning för budgetåret 1943/44 anmält, att behov föreläge av utvidgning av Norrlands artilleriregementes kasernområde, har *arméförvaltningens fortifikationsstyrelse* i skrivelse den 27 november 1942 framlagt förslag om förvärv för en beräknad kostnad av 90,000 kronor av mark för uppförande av tygverkstäder för Östersunds garnison. Styrelsen har i anslutning härtill anfört i huvudsak följande.

I skrivelse den 9 mars 1942 till fortifikationsstyrelsen hade chefen för Norrlands artilleriregemente anmält, att med hänsyn till vissa för regementets räkning planerade nybyggnader en utvidgning av regementets kasernområde vore erforderlig. Under åren 1940 och 1941 hade på regementets övningsfält uppförts ett antal förrådsbyggnader, garage m. m., vilka avsevärt inkräktat på övningsfältet. Därest ytterligare bebyggelse komme till stånd å övningsfältet kunde dess användbarhet komma att äventyras.

Med anledning av vad regementschefen sålunda anfört hade inom fortifikationsstyrelsen uppgjorts en förenämnda skrivelse den 27 november 1942 bifogad plan för kasernetablissemangets utbyggande, vilken plan bland annat

omfattade uppförande av tygverkstad, radioverkstad och varmgarage. Såsom lämplig plats för tygverkstaden föresloges ett intill Norrlands artilleriregementes nuvarande kasernområde gränsande område med en areal av omkring 32,000 kvadratmeter. Området, som å planen utmärkts med grön färg, utgjordes av flera fastigheter och fastighetsdelar i skilda ägares hand. Från respektive ägare hade intill den 1 september 1943 bindande försäljningsanbud införskaffats. Två tomter, varå funnes byggnader, avsedda att användas till expeditiionslokaler för motorofficeren vid regementet samt till bostad för vakt vid garage och verkstäder, hade värderats av byggmästaren G. Eriksson i Östersund. Övrig mark med undantag av två områden tillhörande Östersunds stad hade värderats av stadsingenjören F. Eggwertz i Östersund. Någon värdering av den av staden ägda marken hade icke ansetts påkallad, enär kronan år 1941 av staden för samma pris som det nu erbjudna, 1 krona 75 öre per kvadratmeter, inköpt närliggande mark.

Fastigheternas beteckning, ägare, areal m. m. framginge av nedanstående översikt.

Fastighet	Ägare	Areal	Värde	Anbud	Kostnader för förvärvet
Stadsägoområde 302	Östersunds stad	c:a 4,610 m ²	8,067: 50	1: 75 kr/m ²	8,067: 50
Område litt. Ao	Östersunds stad	» 950 m ²	1,662: 50	1: 75 kr/m ²	1,662: 50
Del av stadsägan 950	Zakrissons dödsbo	» 7,130 m ²	14,260: —	2: — kr/m ²	14,260: —
Del av stadsägan 951	Zakrissons dödsbo	» 15,400 m ²	30,800: —	2: — kr/m ²	30,800: —
Del av stadsägan 952	Ruth Pettersson	» 1,850 m ²	3,700: —	2: — kr/m ²	3,700: —
Nr 1 i kv. Väcklingen	S. J. Juhren	994 m ²	22,000: —	20,000: —	20,000: —
Nr 2 i kv. Väcklingen	Signe Norling	1,105 m ²	10,000: —	10,000: —	10,000: —
Summa		32,039 m ²	90,490: —		88,490: —

I anslutning till den av fortifikationsstyrelsen upprättade planen för kasernetablissemangets utbyggande hade sedermera regementschefen i skrivelse till styrelsen anført i huvudsak följande.

Den nuvarande tyganstalten inrymde, förutom gevärsförråd m. m., endast en smedja samt en sadelmakeri- och snickarverkstad. Den nya verkstadsbyggnaden skulle jämväl inrymma en motorverkstad. Enär den nya tyganstalten på grund därav komme att få betydligt större dimensioner än den gamla, komme den nuvarande platsen för tyganstalten icke längre att räcka till för ändamålet. Dessutom komme en stor öppen plats intill motorverkstaden att erfordras för uppställande av pjäser, fordon m. m. Genom att förlägga den nya tygverkstaden till annan plats än den gamla vunnas även den fördelen, att driften i den gamla verkstaden kunde fortgå ostört under byggnadstiden. I omedelbar närhet av den gamla tygverkstaden syntes den förenämnda radioverkstaden böra uppföras, medan det planerade nya varmgaraget avsåges skola placeras på gränsen mellan det nuvarande kasernområdet och det till förvärf föreslagna området. Härigenom komme byggnader med sammanhängande arbetsuppgifter att placeras i närheten av varandra, vilket av praktiska skäl vore önskvärt.

För egen del har fortifikationsstyrelsen anført, att ett förvärf av ifråga-
varande områden syntes behöfligt för utökning av Norrlands artillerirege-

menter kasernområde. Med anledning härav och då styrelsen funne de avgivna försäljningsanbudena vara för kronan godtagbara ansåge styrelsen, att områdena borde av kronan förvärfvas på de sålunda föreslagna villkoren.

Sedan Kungl. Maj:t i anledning av vad sålunda förekommit den 19 februari 1943 uppdragit åt arméförvaltningens fortifikationsstyrelse att med vederbörande markägare förhandla om och, därest för kronan antagbar överenskommelse kunde träffas, med förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande träffa avtal rörande förvärfv av ifrågavarande områden, har styrelsen den 16 mars 1943 inkommit med skrivelse i ärendet, jämte sex upprättade preliminära köpekontrakt. Av skrivelsen inhämtas, att styrelsen med samtliga markägare träffat avtal — med förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande före den 1 september 1943 — om överlåtelse till kronan av ifrågavarande fastigheter och fastighetsdelar mot köpeskillingar, vilka i samtliga fall överensstämde med av säljarna tidigare avgivna anbud. Summan av de avtalade köpeskillingarna uppginge till 88,400 kronor mot av fortifikationsstyrelsen tidigare beräknade cirka 88,490 kronor, beroende på att den till inköp föreslagna delen av området litt. A o. vid företagen uppmätning befunnits hava en ungefärlig areal av 900 kvadratmeter mot förut angivna 950 kvadratmeter. I detta sammanhang har styrelsen anmärkt att det såsom del av stadsägan 951 angivna området om cirka 15,400 kvadratmeter sedermera befunnits utgöra hela stadsägan.

För genomförande av ifrågavarande markförvärfv syntes det av fortifikationsstyrelsen tidigare angivna beloppet 90,000 kronor böra beräknas.

Den planerade nya tygverkstaden i Östersund, angående vilken medels-
äskande i annat sammanhang torde böra föreläggas årets riksdag, avses skola
betjäna såväl Jämtlands fältjägarregemente som Norrlands artilleriregemente
och bör således placeras i möjligaste mån centralt för båda förbanden. På
av chefen för artilleriregementet anförda skäl torde den nya tygverkstaden
böra förläggas till annan plats än den nuvarande verkstaden. Förutom önskvär-
dheten av ett centralt läge torde jämväl förekomsten av för verkstaden
erforderliga ledningar m. m. böra beaktas. Fortifikationsstyrelsens utredning
i ärendet har givit vid handen, att någon godtagbar plats å kronan tillhörig
mark icke står till buds, men att ett för ändamålet väl lämpat område om cirka
32,000 kvadratmeter, beläget omedelbart norr om artilleriregementets kasernom-
råde, kan förvärfvas för rimlig kostnad. Preliminära köpeavtal ha slutits, enligt
vilka köpeskillingarna för området i dess helhet uppgå till 88,400 kronor. För
egen del finner jag mig kunna tillstyrka förvärfv på av fortifikationsstyrelsen
föreslagna villkor av området i fråga. Jag förutsätter således, att de ingångna
köpeavtalen skola godkännas och beräknar medelsbehovet till 90,000 kronor,
vilket belopp jämväl inkluderar kostnader för avstyckningar, lagfart m. m.

Departements-
chefen.

3. Utvidgning av Tofta skjutfält. Sedan arméförvaltningen i sin medelsframställning för budgetåret 1943/44 anmält fråga om förvärfv av ytterligare mark för Tofta skjutfält å Gotland, har ämbetsverkets *fortifikationsstyrelse* i skrivelse den 18 december 1942 framlagt närmare utredning i ärendet. Därvid har bland annat anförts följande.

I skrivelse till fortifikationsstyrelsen den 17 augusti 1939 hade chefen för Gotlands artillerikår hemställt, att styrelsen måtte utverka erforderliga anslag för inköp av mark till utvidgning av kårens skjutfält vid Tofta. Såsom skäl härför hade anförts, att möjligheterna till skjutning med artilleripjäser å skjutfältet i hög grad minskat sedan i mars 1939 nya, väsentligt skärpta säkerhetsbestämmelser för dylik skjutning utfärdats. Då det kunde tänkas att jämväl andra artilleriskjutfält av samma anledning behövde utvidgas, hade en utredning i ämnet igångsatts, och i avvaktan på dess slutförande hade frågan om Tofta skjutfält utvidgning tills vidare ställts på framtiden. I skrivelse till fortifikationsstyrelsen den 10 juni 1942 hade emellertid kårchefen ånyo tagit upp frågan om skjutfältets utvidgning och därvid bland annat framhållit, att det nuvarande skjutfältet till största delen förvärvats genom expropriation år 1898. Såvitt vid artillerikåren kunnat utrönas, hade expropriationen endast omfattat vissa fastigheter och delar av fastigheter, medan däremot samfälligheter, som vore belägna inom samma område, icke förvärvats. Kronan hade genom expropriationen erhållit andel med cirka $\frac{4}{5}$ i dessa samfälligheter, vilka å en kårchefens skrivelse bifogad karta utmärkts med grön färg. Så länge kronan icke ensam vore ägare till samfälligheterna, kunde ett ur kronans synpunkt olämpligt användande av desamma ej förhindras. Olägenheterna härav hade tydligast framträtt beträffande en samfällighet vid Blåhälls fiskeläge inom artillerikårens sommarförläggning. Enskilda andelsägare hade där å den samfällda marken under årens lopp uppfört fiskerbodar, men sedan fisket praktiskt taget upphört hade bodarna upprustats och uthyrts till sommargäster. Olägenheterna av att inom den militära förläggningen ha en sommarnöjeskoloni vore uppenbara. Ett förvärv för kronans räkning av samfälligheten vid Blåhälls fiskeläge ansåges vara nödvändigt och därjämte vore det synnerligen önskvärt att samtidigt övriga inom skjutfältet belägna samfälligheter förvärvades.

Beträffande den tidigare föreslagna utvidgningen av skjutfältet hade i detta sammanhang anförts, att kåren jämlikt 1942 års försvarsbeslut komme att erhålla nya pjäser med större skottvidd än tidigare befintliga, varför kravet på en utvidgning av skjutfältet framstode såsom ännu angelägnare. Fältets genomsnittliga längd vore omkring sex kilometer, varför en utvidgning vore nödvändig för att i någon mån kunna öva skjutning på större skjutavstånd. För närvarande kunde icke undgås, att under skarpskjutning i nordlig riktning projektiler fölle utanför skjutfältets område. En mindre utvidgning åt öster fram till en väg i södra delen av skjutfältet vore av praktiska skäl nödvändig för att undvika kostnader för markskador och underlätta inryckandet i ställning.

Kårchefen hemställde sålunda, att fortifikationsstyrelsen måtte vidtaga åtgärder för förvärv av:

- 1) samfälligheten vid Blåhälls fiskeläge,
- 2) övriga inom skjutfältet belägna samfälligheter,
- 3) det markområde, som tidigare föreslagits till förvärv och som å den kårchefens skrivelse bifogade kartan markerats med blå begränsningslinje.

Inspektören för artilleriet hade i yttrande den 4 juli 1942 angående utvidgning av Tofta skjutfält förklarat, att olägenheterna för militärförläggningen vid Blåhäll av sommarnöjeskolonien därstädes vore allvarliga, att samfälligheten, varå sommarnöjeskolonien vore belägen, och i samband därmed även övriga samfälligheter inom skjutfältet snarast borde förvärvas, att skjutfältet i sin nuvarande utsträckning vore alldeles otillräckligt med hänsyn till moderna pjäsers skottvidd, att en utvidgning i enlighet med kårchefens framställning vore ett minimikrav för bedrivande av nöjaktig skjututbildning,

vadan kårchefens förslag sålunda till alla delar tillstyrktes. Framställningen hade jämväl tillstyrkts av militärbefälhavaren på Gotland.

I promemoria den 6 augusti 1942 hade kårchefen vidare anført, att förnyad utredning rörande skjutfältets utvidgning hade givit till resultat, att utöver det tidigare till inköp föreslagna området norr om det nuvarande fältet ytterligare ett område nordost därom borde förvärvas. Endast därigenom skulle med full trygghet skjutning på längre avstånd kunna utföras. Berörda område vore i huvudsak bevuxet med klenstammig och gles skog. Dess värde per ytenhet vore sannolikt lägre än motsvarande värde för det tidigare för utvidgning föreslagna området.

I sin förenämnda skrivelse har fortifikationsstyrelsen vidare anført huvudsakligen följande.

Styrelsen hade uppdragit åt arméförvaltningens ombudsman att verkställa närmare utredning angående den rätt kronan kunde äga till de samfälligheter inom Tofta skjutfält, vilka av kårchefen föreslagits skola förvärvas. Sedan yttranden i fråga inhämtats från överlantmätaren i Gotlands län och från förste notarien i Gotlands södra domsaga, hade t. f. ombudsmannen i promemoria den 24 augusti 1942 meddelat, att, såvitt utredningen givit vid handen, kronan icke förvärvat annan rätt till samfälligheterna i fråga än sådan delaktighet i desamma, som medföljt de fastigheter inom skjutfältet, vilka år 1898 exproprierats för kronans räkning.

Fortifikationsstyrelsen hade vidare anmodat distriktslantmätaren Forselius och länsjägmästaren Melin, båda i Visby, att verkställa värdering av till förvärf föreslagna fastigheter, fastighetsdelar och samfälligheter. Det sammanfattade resultatet av värderingsmännens arealberäkningar och värdesättningar framginge av nedanstående tablåer:

I. Hela fastigheter och fastighetsdelar.

Areal (i hektar)			Värde (i kronor)			
Inägor	Utmark	Summa	Inägor	Utmark	Intrång	Summa
c:a 15.04	c:a 513.1087	c:a 528.1487	10,870: —	126,000: —	7,550: —	144,620: —

II. Samfälligheter.

Areal	Värde	Del av värdet, åbelöpande kronan tillhöriga fastigheter	Del av värdet, åbelöpande övriga fastigheter
19.0466 hektar	2,407 kronor	1,794: 94 kronor.	612: 06 kronor

III. Byggnader i Blåhälls fiskeläge.

Antal	Värde
7 st.	2,125 kronor

Fortifikationsstyrelsens domänofficer hade i promemoria den 10 november 1942 i fråga om skjutfältsutvidgningen anført bland annat: Möjligheterna till förvärf av samfälligheterna hade undersökts, men det syntes uteslutet, att förvärfvet skulle kunna ske genom frivillig uppgörelse. Man borde sålunda räkna med expropriation. Med övriga ägare av mark respektive bygg-

nader på ofri grund hade inga förhandlingar ägt rum, enär det syntes domänofficeren mindre lämpligt att redan påbörja sådana. Huruvida överenskomelser komme att kunna träffas på frivillighetens väg eller ej kunde sålunda ännu icke avgöras. Försiktigheten bjöde dock att även härvidlag förutsätta expropriationsförfarande. Ett tillägg om förslagsvis 20 procent till värderingssumman borde därför upptagas i kostnadsberäkningen. Det sammanlagda medelsbehovet för förvärvet bleve alltså:

utvidgningsområdet (jämte byggnader)	kronor 147,357
20 procent tillägg	» 29,471
avstycknings-, sammanläggnings- och lagfartskostnader	» 2,000
expropriationskostnader	» 6,000

Summa kronor 184,828

eller i runt tal 185,000 kronor.

För egen del har fortifikationsstyrelsen anført, att de olägenheter, som föranletts av att kronan icke ensam vore ägare till samfälligheterna inom Tofta skjutfält, vore av den art, att berörda samfälligheter snarast borde av kronan helt förvärfvas. Det syntes även styrelsen uppenbart, att en utökning av skjutfältet snarligen borde komma till stånd. Styrelsen funne det av chefen för Gotlands artillerikår framlagda förslaget till utvidgning, sådant detsamma slutligt utformats i skrivelsen den 10 juni och promemorian den 6 augusti 1942, lämpligt och väl avvägt. Mot domänofficerens uppskattning av kostnaderna för förvärvets genomförande hade styrelsen intet att erinra.

Under återopande av det anförda hemställde styrelsen, att Kungl. Maj:t vid beräkning av anslaget till markförvärf för lantförsvaret för budgetåret 1943/44 måtte under anslaget för här ifrågavarande ändamål upptaga ett belopp av 185,000 kronor.

I anledning av vad i ärendet framkommit fann Kungl. Maj:t genom beslut den 19 februari 1943 gott uppdraga åt fortifikationsstyrelsen att med vederbörande markägare förhandla om och, därest för kronan antagbar överenskommelse kunde träffas, med förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande träffa avtal rörande förvärf av ifrågavarande mark. Styrelsen har den 19 mars 1943 inkommit med skrivelse i ämnet jämte sexton upprättade preliminära köpekontrakt, ett vart i två exemplar. I skrivelsen har styrelsen anført i huvudsak följande.

I anledning av berörda uppdrag hade styrelsen å kronans vägnar, under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande före den 1 september 1943, med vederbörande markägare ingått avtal om överlåtelse till kronan av de i nedanstående sammanställning upptagna fastigheterna och fastighetsdelarna mot i förteckningen angivna köpeskillingsbelopp, vilka styrelsen funnit skäliga och för kronan fördelaktiga. Av sammanställningen framginge jämväl de värden, som åsatts nu berörda fastigheter och fastighetsdelar vid den för kronans räkning hösten 1942 i ärendet utförda värderingen.

Fastighet eller fastighetsdel	Köpeskilling kronor	Vid värderingen åsatt värde kronor
Ansarve 1 ¹⁰	3,900	3,740
Ansarve 1 ³²	4,700	4,120
Nasume 1 ³⁰	3,500	2,840
Rangvalds 1 ²³ }	5,900 ¹⁾	5,030
Rangvalds 1 ⁵³ }		
9.1120 ha av Bjärs 1 ⁴	2,800	2,550
4.6820 ha av Bjärs 1 ⁵	3,800	3,620
4.2350 ha av Bjärs 1 ⁶	3,300 ¹⁾	3,000
9.1290 ha av Bjärs 1 ⁸ och 1 ⁹	6,600	6,380
249.0920 ha av Nygårds 1 ⁴⁴	70,000 ¹⁾	62,250

¹⁾ Säljaren jämväl tillförsäkrad rätt till viss skogsavverkning.

Beträffande tvenne andra i utvidgningsområdet ingående fastigheter, nämligen Nasume 1⁴⁴ och Rangvalds 1⁶⁰, hade avtal om överlåtelse till kronan icke träffats, därför att uppgivna ägare icke kunnat tillförlitligen styrka sin äganderätt till dessa fastigheter. För att skydda kronan mot vindikations-talan syntes det fortifikationsstyrelsen erforderligt att för genomförande av förvärvet av dessa fastigheter anlita expropriationsförfarande.

I fråga om övriga till förvärv föreslagna fastigheter och fastighetsdelar hade markägarna vid de förda förhandlingarna fordrat så höga köpeskillings-belopp, att uppgörelse icke kunnat komma till stånd, varför expropriations-förfarande även i dessa fall syntes böra anlitas.

Vidkommande de sommarstugor och fiskebodar i Blåhalls fiskeläge, vilka jämväl avsetts skola av kronan förvärvas, hade vid nu verkställda undersökningar och förhandlingar befunnits, att antalet sådana byggnader vore åtta och icke såsom i värderingsinstrumentet angivits sju. Den tidigare icke värderade sommarstugan hade av t.f. domänofficeren vid besiktning åsatts ett värde av 400 kronor. Med ägarna till sju av berörda byggnader hade fortifikationsstyrelsen avslutat preliminäravtal om byggnadernas överlåtande till kronan mot köpeskillingsbelopp om tillhopa 2,050 kronor. De med avtalen avsedda stugorna vore tillsammans värderade till 2,025 kronor. I fråga om en stuga hade förhandlingar ännu icke förts, då ägaren icke kunnat anträffas. Fortifikationsstyrelsen avsåge emellertid att, därest så framdeles visade sig möjligt, upptaga förhandlingar jämväl rörande sistnämnda byggnads förvärvande och att, därest avtal kunde träffas, underställa detsamma Kungl. Maj:ts prövning.

Den korta tid, som stått till buds för underhandlingarnas genomförande hade icke medgivit, att förhandlingar kunnat föras med något större antal av de markägare, som hade del i de samfälligheter inom skjutfältet, vilka jämväl avsetts skola av kronan förvärvas. Den undersökning, som härutinnan nu kunnat ske, hade emellertid bestyrkt tidigare vunnin insikt om att sådant förvärv syntes kunna ske allenast genom anlitan- de av expropriationsförfarande.

I promemoria den 13 mars 1943 hade fortifikationsstyrelsens t.f. domän-officer angående kostnaderna för genomförande av den planerade skjutfälts-utvidgningen på anförda skäl ansett, att det för förvärvets genomförande beräknade beloppet borde höjas till 200,000 kronor.

Under åberopande av det sagda hemställde fortifikationsstyrelsen, att i stället för av styrelsen tidigare föreslagna 185,000 kronor ett belopp av 200,000 kronor måtte beräknas för ändamålet.

I skrivelse den 29 mars 1943 har fortifikationsstyrelsen anmält, att styrelsen numera träffat preliminärt avtal om förvärv för ett belopp av 500 kronor av den återstående av de tidigare omförmälda sommarstugorna.

*Departements-
chefen.*

En utvidgning av Tofta skjutfält måste av militära skäl anses erforderlig. De av arméförvaltningens fortifikationsstyrelse föreslagna förvärven av mark dels intill skjutfältets sydöstra gräns, dels ock norr om det nuvarande fältet ävensom förvärven av vissa inom skjutfältet belägna samfälligheter och byggnader synas lämpliga. Kostnaderna för förvärven ha av styrelsen ursprungligen beräknats till 185,000 kronor. Preliminära köpeavtal ha i viss utsträckning kunnat träffas, men i flertalet fall — däribland beträffande det största sammanhängande ägokomplexet, Nygårds 1⁴⁴, rörande vilket det preliminära avtalet icke synes kunna godkännas — torde expropriationsförfarande böra komma till användning. Då på grund därav kostnaderna i ärendet äro svårberäkneliga, finner jag — i enlighet med vad styrelsen i sin skrivelse den 19 mars 1943 framhållit — att ett belopp av 200,000 kronor bör beräknas för ändamålet, därvid jag dock förutsätter, att alla ansträngningar inriktas på att söka hålla kostnaderna inom ramen av det först beräknade beloppet, 185,000 kronor.

4. Utvidgning av Göta trängkärs kasernområde. I skrivelse den 19 maj 1942 gjorde arméförvaltningens fortifikationsstyrelse framställning om anvisande av medel för budgetåret 1942/43 för förvärv av mark för utvidgning av Göta trängkärs kasernområde. I skrivelsen anfördes bland annat, att 1941 års försvarsutredning för kårens del räknat med uppförande av kasernbyggnad, lektionsbyggnad och furirbostäder. Härjämte hade fortifikationsstyrelsen avgivit framställning om medel för uppförande, bland annat vid Göta trängkår, av varmgarage. Emellertid saknade kåren för nybyggnader lämplig mark, enär å kasernområdet redan uppförts ett så stort antal byggnader att ytterligare bebyggelse såväl ur brandskyddssynpunkt som med hänsyn till luftangrepp vore utesluten. Förutom det egentliga kasernområdet disponerade kåren vissa andra områden — norra fältet, garageområdet och nya övningsfältet — men de båda förstnämnda områdena vore redan i stor utsträckning bebyggda, och övningsfältet, med en areal av omkring sju hektar, utgjorde kårens enda område för formella övningar i exercis, eldstrid, sjukvårdstjänst m. m. och borde därför lämnas fritt från bebyggelse. Det syntes därför ofrånkomligt att utvidga kårens kasernområde. Företagen undersökning hade givit vid handen att olika möjligheter härtill förefunnos. Sålunda hade ifrågasatts förvärv av tvenne statens järnvägar tillhöriga områden om 26,100 respektive 12,800 kvadratmeter, förvärv av den intill kårens mark gränsande egendomen Mariesjö om 42 hektar samt slutligen förvärv av de båda förstnämnda områdena, ett mindre område i enskild ägo samt delar av

egendomen Mariesjö. Ehuru ett förvärv av de båda järnvägsområdena jämte det mindre i enskild ägo varande området skulle täcka det föreliggande behovet, hade fortifikationsstyrelsen, med tanke på framtida utvecklingsmöjligheter, ansett sig böra tillstyrka förvärv av egendomen Mariesjö i dess helhet. Enligt sakkunnig värdering borde egendomen för det dåvarande äsättas ett värde av 315,000 kronor. Fortifikationsstyrelsen, som räknat med expropriationsförfarande, hemställde, att ett anslag av 385,000 kronor måtte anvisas för ändamålet.

Efter prövning inom försvarsdepartementet av det sålunda framlagda förslaget uppdrogs åt fortifikationsstyrelsen att taga frågan under förnyat övervägande, därvid särskilt möjligheten av att överföra de ovannämnda statens järnvägar tillhöriga områdena från statens järnvägars till försvarsväsendets förvaltning borde undersökas. Dessa områden syntes kunna disponeras för uppförande av ifrågavarande garagebyggnader, medan för övriga byggnadsbehov erforderlig mark syntes kunna anskaffas på något större avstånd från Skövde stad än Mariesjö egendom, där marken på grund av sin karaktär av tomtmark betingade ett oproportionerligt högt pris.

Efter verkställd förnyad undersökning har arméförvaltningens fortifikationsstyrelse i skrivelse den 4 mars 1943 anført i huvudsak följande.

På förfrågan huruvida järnvägsstyrelsen hade något att erinra mot att berörda statens järnvägar tillhöriga områden överfördes till lantförsvarets förvaltning hade järnvägsstyrelsen yttrat, att styrelsen beträffande den del av det större området, som icke vore erforderlig för utförande av en pågående dubbelspårbyggnad, vore villig medgiva dess överförande till lantförsvarets förvaltning mot en ersättning för kvadratmeter av 2 kronor. Vad åter anginge det mindre området kunde järnvägsstyrelsen icke lämna sitt medgivande till att detsamma avhändes statens järnvägar, enär därå uppförda byggnader med hänsyn till i Skövde rådande bostadsbrist vore erforderliga för beredande av bostäder åt järnvägspersonal.

Vidkommande härefter frågan om förläggande av vissa för trängkåren avsedda byggnader till plats på större avstånd från kasernområdet än egendomen Mariesjö hade fortifikationsstyrelsen genom sin domänofficer undersökt möjligheterna till sådan förläggning. Resultatet härav föreläge i en av domänofficeren upprättad, den 29 augusti 1942 dagtecknad promemoria, varav framginge, att i sådant hänseende lämpliga förläggningsplatser visserligen funnes, men att enligt domänofficerens förmenande den bästa lösningen av kårens markproblem vore förvärv av egendomen Mariesjö. — Förnyad värdering av egendomen hade emellertid givit vid handen, att egendomen numera kunde värderas till i runt tal 415,000 kronor. Ökningen i förhållande till den tidigare värdesättningen hänförde sig delvis till den allmänna prisstegringen men hade delvis sin orsak i ändrade grunder för bedömande av värdet av ett å egendomen befintligt tegelbruk.

Ägaren till Mariesjö hade förklarat, att han vore villig att sälja hela egendomen för 500,000 kronor och hela egendomen med undantag av corps de logis, trädgård m. m. för 400,000 kronor, varemot han bestämt motsatte sig

frivillig försäljning av annan del av egendomen. Med hänsyn till vad som beträffande egendomens värde framgått vid den senaste värderingen ville det synas fortifikationsstyrelsen, att ett expropriationsförfarande icke skulle lämna för kronan fördelaktigare resultat än ett frivilligt förvärv enligt något av dessa erbjudanden. Ett förvärv av Mariesjö kunde beräknas medföra vissa inkomster för kronan genom fränsäljning, utarrendering m. m.

I syfte att utröna möjligheten av att tillgodose trängkårens behov av mark genom att förvärva en mindre del av Mariesjö egendom hade fortifikationsstyrelsen emellertid låtit rekognoscera ett område om 16,000 kvadratmeter, beläget i anslutning till det till förvärv ifrågasatta järnvägsområdet och värderat till 2 kronor per kvadratmeter. Då expropriationsförfarande finge anses oundvikligt, syntes ett belopp av i runt tal 50,000 kronor böra beräknas för förvärvet.

Chefen för Göta trängkår, som beretts tillfälle taga del av sistberörda förslag, hade emellertid bestämt avstyrkt detsamma under framhållande, bland annat, att området vore alltför litet och i flera avseenden olämpligt beläget. Ett förvärv av hela egendomen Mariesjö vore enligt kårchefens förmenande den för framtiden bästa lösningen av kårens markfråga.

Sedermåra hade en representant för fortifikationsstyrelsen bemött de av kårchefen framställda anmärkningarna samt därutöver framhållit, att en lösning av kårens markproblem enligt sistnämnda förslag av flera skäl icke kunde betecknas såsom idealisk. Om egendomen Mariesjö icke ansåges böra förvärfvas i sin helhet för kårens räkning syntes förslaget dock medgiva de största möjligheterna att lösa utvidgningsfrågan på ett någorlunda acceptabelt sätt.

I anledning av vad sålunda förekommit har arméförvaltningens fortifikationsstyrelse för sin del förordat sistberörda alternativ, varigenom en för den närmaste framtiden acceptabel lösning av frågan om beredande av utrymme för trängkårens byggnader syntes kunna erhållas till rimlig kostnad. Därvid hade emellertid förutsatts, att jämväl förenämnda statens järnvägar tillhöriga område med av järnvägsstyrelsen föreslagen begränsning komme att överföras till lantförsvarets förvaltning.

*Departements-
chefen.*

Vid Göta trängkår planeras vissa nybyggnader, i första hand varmgarage, för vilket ändamål medel redan ställts till förfogande (propositionen 1942: 34, riksdagens skrivelse 1942: 30) samt sedermera jämväl en eller flera nya kasernbyggnader. Då av kåren för närvarande disponerad mark icke ansetts böra tagas i anspråk för ytterligare bebyggelse, har arméförvaltningens fortifikationsstyrelse framlagt olika förslag till markfrågans lösande. Sedan från försvarsdepartementet lämnats vissa direktiv för ärendets uppläggning har fortifikationsstyrelsen framlagt tre alternativa förslag, nämligen dels förvärv för en beräknad kostnad av 500,000 kronor av den intill kårens mark gränsande egendomen Mariesjö om 42 hektar, dels förvärv för 400,000 kronor av ifrågasatt egendom utom huvudbyggnad, trädgård m. m., dels ock slutligen — förutom överförande till lantförsvarets förvaltning av ett statens järnvägar

tillhörigt område om 24,500 kvadratmeter — förvärv av ett område om 16,000 kvadratmeter av Mariesjö, vilket förvärv med hänsyn till nödvändigheten att tillgripa expropriation beräknats draga en kostnad av 50,000 kronor. Sistnämnda alternativ har förordats av fortifikationsstyrelsen.

För egen del vill jag understryka, att den för närvarande mest angelägna åtgärden är anskaffande av mark för varmgarage, särskilt som, enligt vad jag under hand inhämtat, den blivande nya kasernbebyggelsen avses skola förläggas inom kårens nuvarande område. — Ett förvärv av Mariesjö egendom synes på grund av de därmed förenade synnerligen höga kostnaderna uteslutet. Att exproprieras en mindre del av egendomen torde däremot vara en framkomlig utväg, men i så fall torde av såväl ekonomiska som praktiska skäl böra väljas ett område, som ligger på större avstånd från gårdens ekonomibyggnader än det av fortifikationsstyrelsen föreslagna området. Då garagebyggnaderna böra komma till utförande utan ytterligare tidsutdräkt synes det icke vara möjligt att nu medhinna en förnyad utredning rörande kostnaderna för förvärv av ett dylikt område. Enligt vad utredningen i ärendet utvisar torde emellertid expropriation bliva oundviklig, varför några exakta kostnadsberäkningar i varje fall icke kunna framläggas. Jag förutsätter, att man på något avstånd från gårdens ekonomibyggnader skall kunna förvärva ett för ändamålet lämpligt område för en kostnad av högst 40,000 kronor.

Med hänsyn till att det tidigare berörda, statens järnvägar tillhörande området om 24,500 kvadratmeter — å en handlingarna i ärendet bifogad översiktskarta betecknat med A — på grund av sitt läge förr eller senare torde böra införlivas med Göta trängkärs kasernområde, finner jag mig i detta sammanhang böra hemställa att området, med undantag för den del därav som kan åtgå för utförande av en dubbelspåraneläggning, överföres från järnvägsstyrelsens till lantförsvarets förvaltning. Om riksdagen icke framställer erinran däremot torde ifrågavarande område alltså få disponeras för militära ändamål och i samband därmed omföras från statens järnvägars fond till försvarsväsendets fastighetsfond.

Kostnaderna i ärendet beräknar jag i enlighet med det anförda till högst 40,000 kronor.

Sammanfattning. I enlighet med vad sålunda anförts beräknar jag föreliggande medelsbehov enligt följande.

	Kronor
1. Kulspruteskjutbana för Västerbottens regemente	46,500
2. Utvidgning av Norrlands artilleriregementes kasernområde	90,000
3. Utvidgning av Tofta skjutfält	200,000
4. Utvidgning av Göta trängkärs kasernområde	40,000
	<hr/> Summa kronor 376,500

För mötande av oförutsedda utgifter torde det anslag, som bör anvisas för ändamålet, böra bestämmas till i avrundat tal 400,000 kronor.

Under åberopande av det ovan anförda samt i fråga om anslaget natur

m. m. av vad som i ämnet anförts i förenämnda proposition nr 158 hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Mark till kulspruteskjutbana för Västerbottens regemente m. m.* såsom kapitalinvestering i försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond därav, å riksstaten för budgetåret 1943/44 anvisa ett investeringsanslag av kronor 400,000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Johan Treschow.